

DAVLAT MOLİYASI: ZAMONAVIY MUAMMO VA YECHIMLAR

Iriskulov Temur Xayrulla o'g'li

Toshkent Moiya Instituti

Buxgalteriya hisobi va audit fakulteti talabasi

O'zbekiston Respublikasida davlatning strategik maqsadlariga erishish uchun yo'naltirilgan islohotlarni davlat moliyasini boshqarishni takomillashtirishga asoslangan holda amalga oshirish talab etilmoqda. Zamonaviy sharoitda davlat moliya siyosatini amalga oshirish va iqtisodiyotni moliyaviy tartibga solish muammolariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Keng ma'noda moliya siyosati moliyaviy munosabatlar (moliya) sohasidagi maqsadli harakatlar majmuidir. Moliyaviy siyosat moliya tizimining har bir bo'g'inida va har bir darajasida amalga oshiriladi

Aksariyat tahlilchi-iqtisodchilarning fikriga ko'ra, zamonaviy innovatsiyalar sharoitida O'zbekiston Respublikasi moliyaviy siyosatining asosiy masalalari quyidagilardan iborat: maksimal ruxsat etilgan moliyaviy resurslarni tashkil qilish uchun shart-sharoitlar mavjudligi; moliyaviy resurslarning davlat nuqtai nazaridan oqilona taqsimlanishi va sarflanishini tasdiqlash; iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarni moliyaviy usullar bilan tartibga solish va rag'batlantirishni tashkil etish; moliyaviy mexanizm vositalarini ishlab chiqish va uni strategiyaning o'zgaruvchan maqsad va vazifalariga muvofiq ishlab chiqish; samarali moliyaviy boshqaruvning operativ va maksimal darajada biznes tizimini tashkil etish.

Davlat moliyasini boshqarish tizimida islohotlarni amalga oshirish davlat moliyasini jamlash va taqsimlashga doir masalalarni tartibga soluvchi normativ va uslubiy bazani takomillashtirish bilan birga olib borilishi lozim.

Ushbu vazifalarni amalga oshirish doirasida budjet tizimi budjetlarini shakllantirish, tayyorlash, ko'rib chiqish, qabul qilish, tasdiqlash va ijro etish jarayonidagi munosabatlarni tartibga soluvchi huquqiy bazani qayta ko'rib chiqish choralari ko'riladi.

Soliq-budjet sohasidagi shaffoflikni, nazoratni va budjet hisobi sifatini oshirish uchun tashqi auditdan o'tkazish funksiyalarini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, shuningdek, budjet mablag'larini aniq vazirlik va idoralar kesimida tasdiqlash orqali parlament nazoratini kuchaytirish lozim.

Davlat moliyasining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlash va oldindan prognoz qilish imkoniyatini oshirish uchun fiskal tavakkalchiliklar tahlilini va ularning oshkor etish jarayonini yaxshilash choralari ko'rish lozim.

Fiskal tavakkalchiliklarni tahlil qilish va boshqarish davlat sektorida soliq-budjet siyosatiga oid qarorlarni qabul qilish jarayoni samarali muvofiqlashtirilishini ta'minlaydi.

Hozirgi vaqtda fiskal tavakkalchiliklar to'g'risidagi ma'lumotlarni oshkor etish va boshqarish yaxshi yo'lga qo'yilmagan.

Asosiy makroiqtisodiy tavakkalchiliklar to'g'risidagi ma'lumotlarning oshkor qilinishi, mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan qarz olish ustidan qat'iy nazoratning mavjudligiga hamda O'zbekiston Respublikasi hukumati nomidan berilgan davlat qarzlari va kafolatlari to'g'risidagi jami ma'lumotlar oshkor etilishiga qaramasdan, fiskal tavakkalchiliklarning alohida yo'nalishlari oshkor qilinmaydi va hisobi yuritilmaydi.

Fiskal tavakkalchiliklarni tahlil qilish va oshkor etishni o'z ichiga olgan holda uzoq muddatli soliq-budjet barqarorligini baholash mahalliy davlat hokimiyati organlari va keng jamoatchilikda olib borilayotgan soliq-budjet siyosatining barqarorligi to'g'risida tasavvur hosil qiladi va, zarur hollarda, soliq-budjet siyosatiga o'z vaqtida zarur tuzatishlar kiritish imkonini beradi.

Davlat boshqaruvi sektori juda katta miqdordagi moliyaviy aktivlarni tasarruf etadi. Ushbu aktivlarning asosiy qismini xorijiy valyuta va depozitlar, davlat korxonalariga berilgan kreditlar, shuningdek, davlat korxonalari kapitalida davlat ishtiroki doirasidagi aktivlar tashkil qiladi.

O'zbekiston Respublikasi davlat qarzi va davlat kafolatining umumiy miqdori e'lon qilib boriladi, biroq budjet hisobotida davlat aktivlari va majburiyatlari va ular bilan bog'liq tavakkalchiliklar aks ettirilmaydi.

Shu munosabat bilan aktivlar va majburiyatlar hisobini yuritish va ularni boshqarishning samarali tizimini, shu jumladan davlat sektorida shakllantirishda boshqaruvning moliyaviy balansini tayyorlash jarayonini yaxshilash bo'yicha choralar ko'rish talab etiladi.

Strategiyani amalga oshirishdan kutilayotgan natijalar:

- davlat moliyasi to'g'risida ishonchli, shaffof, dolzarb va muddatli kompleks ma'lumotlar mavjud bo'ladi;
- o'rta muddatli budjetni rejalashtirish to'laqonli tatbiq etiladi;
- o'rta muddatli istiqbolda makrofiskal prognozlash va tahlil qilishning barqaror va bashorat qilinadigan tizimi yaratiladi;
- mahalliy budjet parametrlarini shakllantirish va tasdiqlash jarayonida vazirliklar, idoralar va mahalliy hokimliklarning budjet sohasidagi vakolatlari va mustaqilligi kengaytiriladi va o'z navbatida ularning mas'uliyati sezilarli darajada oshiriladi;

□ ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning ustuvor yoʻnalishlariga mos ravishda budjet mablagʻlarini taqsimlash samaradorligi oshiriladi, soliq-budjet siyosatining maqsadlariga erishishning samaradorligi va natijadorligini baholashning son va sifat koʻrsatkichlari joriy etiladi;

□ Davlat budjeti ijrosi jarayonida samaradorlikka va natijadorlikka erishiladi;

□ davlat investitsiyalarining samaradorligi va boshqarilishi yaxshilanadi;

□ davlat moliya tizimining barqarorligi mustahkamlanadi, soliq-budjet tavakkalchiliklari ishonchli baholanadi va minimallashtiriladi;

□ davlat qarzini samarali boshqarish tizimi joriy etiladi;

□ budjet jarayonida jamoatchilik va fuqarolar ishtirokini keng faollashtirish uchun budjet maʼlumotlarining oshkoralik darajasi oshiriladi;

□ samarali elektron davlat xaridlari tizimi joriy etiladi;

□ xalqaro moliya institutlarining reyting va indekslarida Oʻzbekistonning oʻrni yaxshilanadi.

Yuqorida qayd etilgan maqsadlar mantiqiy ketma-ketlikdan kelib chiqib shakllanadi. Aksariyat sohalarda asosiy eʼtibor amaldagi davlat moliyasini boshqarish tizimining bazaviy elementlarini yoki uslubiyotini takomillashtirishga qaratiladi.